

Сямнаццаць вярнуліся з небыцця...

Вось яно перад намі, мірнае і ціхае, з аднаго боку ад якога траса Слаўгарад — Доўск — старая Варшаўка, з другога — рака Сож. Зусім нядаўна тут каласілася пшаніца, а зараз тырчыць калючы рэжунік. Але ў ліпені 1941-га тут быў зусім іншы пейзаж. Менавіта ў гэтым месцы 25-ы мехкорпус павінен быў прыкрыць правы фланг і прыняць фашысцкі ўдар на сябе. 21-я армія вяла контрнаступленне ў раёне Рагачова і Жлобіна і 12 ліпеня ўпершыню з пачатку вайны вызваліла два гэтыя раёны. Пакуль чырвонаармейцы стрымлівалі фашыстаў пад Прапойскам (сённяшні Слаўгарад), 63-і корпус Рыгора Пятроўскага паспрабаваў адбіць у немцаў Бабруйск. Але аперацыя па вызваленні сарвалася. Захопнікі значна ўзмацнілі свае пазіцыі — яны падцягвалі ўсё новае і новае сілы. А 14 ліпеня матарызаваныя калоны Гудэрыяна захапілі Прапойск.

Пад Прапойскам нямецкі генерал ледзь не трапіў у палон

Да экспедыцыі ў Слаўгарадскі раён пошукавікі абласнога гісторыка-патрыятычнага клуба «Вікру» разам з прадстаўнікамі 52-га асобнага спецыялізаванага пошукавага батальёна паспелі папрацаваць у Буйнічах у Магілёўскім раёне, а таксама ў Быхаве і Чавусах. У апошнім месцы яны паднялі 17 байцоў і знайшлі медаль «За адвагу». Па ім устанавілі імя байца 1905 года нараджэння з Іванаўскай вобласці Івана Кузняцова. Але на пошукі пад Слаўгарадам у ваенных археолагаў першапачаткова былі вялікія надзеі.

— Гэта поле пад Слаўгарадам вельмі цікавае, — кажа **заснавальнік і кіраўнік клуба Мікалай БАРЫСЕНКА**. — Па гэтым месцы дакументы ў нас былі яшчэ

Паўлу Кончыкаву і Ягору Шчанаву, якія неаднаразова выезджалі суды на разведку, размаўлялі з мясцовымі жыхарамі, «прывязвалі» да гэтага поля нямецкую аэрафотаздымку.

На Слаўгарадскі раён у пошукавікаў адведзены два дні, і яны імкнуцца выкарыстаць іх як мага больш прадукцыйна. Нават калі паліў дождж, найбольш упартыя неахотна пакідалі свае пазіцыі.

У камандзе спрэс вопытных пошукавікі. Некаторыя працуюць сем'ямі. Як Ала і Яўген Бацанавы. Яўген адпрасіўся з работы, каб прыняць удзел у слаўгарадскай экспедыцыі, а перад гэтым дзеля пошукаў у Чавускім раёне ахвяраваў сваімі выхаднымі. І такіх апантаных шмат...

Перакапаць усё поле сіламі «Вікру» немагчыма, таму вельмі важна як мага дакладней вызначыць раскопкі. На кожным працуюць па 2-3 чалавекі. Загінулыя

дывізіі палкоўніка Геворка Тэр-Гаспарана, 50-я танкавая дывізія. Мы тут знаходзілі абпаленыя дэталі падбитых савецкіх машын. Дывізія была часткова ўкамплектаваная найноўшымі Т-34. На жаль, падрыхтоўка савецкіх танкістаў была не самай лепшай, у некаторых наезд складаў усяго 5-6 гадзін. У немцаў механікі наезджалі не менш за 100 гадзін. Яны былі ўжо прафесіяналы, якія маглі маневраваць.

Надзея на медальён

Гэта ўласна тое, дзеля чаго і працуюць пошукавікі. Для іх вельмі важна нават адно імя, вырванае з небыцця. Медальён, дарэчы, — асноўная прыкмета пачатку вайны. У 42-м іх ужо адмянілі.

Раптоўна цішыню над калгасным полем праразае крык. Гэта значыць, што першы медальён ёсць. Шчасліўчык — камандзір пошукавай групы «Сірыус» Ягор Шчанаву. Усе бягуць да яго. Ягор зачэпіў прыборам падсумак

А што пад накрыўкай?

нейкая скрыначка. А што калі там дакументы? Аказалася — партсігар з тытунём. І захаванасць адменная. На пакрыўцы малюнак — тэнісная ракетка. Вельмі верагодна, што салдат у мірным жыцці займаўся гэтым відам спорту. Медальён ёсць, але зламаны. На жаль даведацца імя ўжо не атрымаецца.

Антон Пракапнёў разам з Сяргеем Тагаевым дастаюць з зямлі кампас, гадзіннік, процівагаз. Мяркуючы пра амуніцыю, імі знойдзены баец з ліку камандзіраў.

— Кампас, камандзірская сумка — гэты набор не характэрны для радавога складу, — кажа Антон. — Медальён жа сведчыць, што гэта малодшы камандзір. У камандзіраў сярэдняга звяна медальёны былі вельмі рэдка. Салдат знойдзены ў варонцы, хутчэй за ўсё, загінуў ад выбуху. Сярод астанкаў дробныя асколкі. На гадзінніку час прыпыніўся на 15 хвілін на дзевятую.

Экспэрыментаваны банеры каля раскопаў хутка запаўняюцца астанкамі салдат. Пошукавікі беспамылкова могуць расказаць пра кожнага байца, растлумачыць, як той загінуў.

— Раней косткі перабіралі наўздагад, не ўсе ж анатомію ведаюць, — кажа Мікалай Барысенка. — З гэтымі банерамі стала нашмат прасцей. Імі карыстаюцца і нашы расійскія і ўкраінскія калегі.

Работа амаль ювелірная — пэндзлі, скрабкі, губкі. Партупеі, косці, каскі ляжаць уперамешку. Байцоў пошукавікі збіраюць, лічы, па «дэталях». Асобна складаюцца іх рэчы.

Манеткі, штык-нож, наган, нават пласкагубцы — знаходак шмат. Але самыя каштоўныя — падпісанія, іх, на жаль, адзінакі. Той жа кампас, які знайшлі Антон Пракапнёў і Сяргей Тагаеў. На

казвала, дзе шукаць. Толькі па Слаўгарадскім раёне за два дні раскопак былі паднятыя астанкі 18 байцоў і знойдзена восем медальёнаў. Так што невядомых герояў вайны стала на некалькі чалавек менш.

Патрыятызм выхоўваецца ў палявых умовах

Паназіраць за работай пошукавікаў і аказаць ім дапамогу па чарзе прыезджалі са сваімі выкладчыкамі навучэнцы слаўгарадскага прафесійнага ліцэя, а таксама старшакласнікі першай і другой школ Слаўгарада і школы з вёскі Васькавічы.

— Мой прадзед Васіль быў артылерыстам, — з гонарам паведамляе слаўгарадскі школьнік **Стас АКСЕНАУ**. — Мне цікава дакрануцца да ваеннай гісторыі.

У Слаўгарадскім раёне выходзіла з акружэння 137-я стралковая дывізія, якая была сфарміраваная ў Горкаўскай вобласці, а мая маці родам з Ніжняга Ноўгарада — былога Горкага, — кажа **намеснік дырэктара па выхавальчай рабоце СШ № 2 Слаўгарада Наталля ПАХОМАВА**. — Арзамасаўскія пошукавікі неаднаразова прымалі ўдзел у сумесных вахтах памяці на тэрыторыі раёна. І я адчуваю, як моцна нас звязала гэта зямля.

Слаўгарадскі пошукавік Аляксандр Халеёў заўважае, што патрыятызм лепш за ўсё выхоўваецца ў палявых умовах. Калі падлеткі на свае вочы бачаць непрыкрытую нічыю праўду вайны, якая выглядае са зробленых пошукавікамі раскопаў. Не выключана, што кагосьці гэта па-сапраўднаму зацягне і ён пажадае стаць ваенным археолагам. А гэта, лічы, ужо на ўсё жыццё. Некаторыя ў дадзеным руху ўдзельнічаюць з дня яго ўтварэння — больш за 20 гадоў.

Нэлі ЗІГУЛЯ, фота аўтара **Барысенкі** і **Святланы БАРЫСЕНКІ**, Слаўгарадскі раён.

з 1995 года. Я тады вывез з Падольскага архіва ўсё, што ёсць па 25-м мехкорпусе генерала Сямёна Крывашэіна. Таго самага, які 23 верасня 1939 года ў Брэсце разам з Гудэрыянам прымаў парад нямецкіх і савецкіх войскаў, а ў ліпені 1941 года ўжо пад Прапойскам танкісты Крывашэіна ледзь не ўзялі ў палон гэтага генерала. На жаль, ён збег, пакінуўшы сваю асабістую машыну. Сёлета мы ўпершыню зачаліся за гэтае месца. Мы ўдзячныя нашым байцам

ляжаць амаль на паверхні — глыбіня 50—70 сантыметраў. Дзіўна, што калгасная тэхніка за столькі гадоў іх не зачэпіла.

— За Прапойск пасля таго, як яго ўзялі немцы, яшчэ цэлы месяц ішлі баі, але безвынікова — захопнікі яго так і не здалі, — кажа Мікалай Барысенка. — Нашы салдаты тут палягло страшэнна шмат. Вакол Прапойска ваявалі байцы 219-й механізаванай дывізіі генерал-маёра Паўла Корзуна, 42-й стралковай дывізіі Івана Лазарэнкі, 6-й стралковай дывізіі Міхаіла Пасуй-Шапка, 55-й стралковай

яшчэ падчас разведкі гэтага месца. І не памыліўся. Побач з астанкамі байца і яго амуніцыяй ляжаў і медальён. Знойдзена таксама некалькі «кубікаў» — знакаў адрознення, гэта значыць, што загінулы быў як мінімум малодшым лейтэнантам.

Хутка раздаецца яшчэ адзін крык. На гэты раз знайскі медальён пашчасціла Аляксандру Юрчыну і Дзмітрыю Паклонскаму з «Дняпроўскага рубяжу».

У завуча 34-й школы Галіны Бяляевай і супрацоўніка Магілёўскага інстытута МУС Аляксея Цюцюнкова наогул нестандартная знаходка —

Байца прыходзіцца збіраць па «запчастках».